

Јасна Обрадовић

ЈЕЗИЧКЕ РАСКРСНИЦЕ

Препоручљиво за полицајце, није забрањено за цивиле

Л И Н Г В И С Т И Ч К Е Е Д И Ц И Ј Е

Едиција ПРИРУЧНИЦИ

Књига 4

Уредник Едиције

Зоран Колунџија

Јасна Обрадовић

ЈЕЗИЧКЕ РАСКРСНИЦЕ

Препоручљиво за полицајце,
није забрањено за цивиле

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

САДРЖАЈ

Предговор.	7
Предговор обновљеном издању	9
Кратко, јасно и потребно	11
Приручник за сваки дан.	15
Корисно и занимљиво.	19
Скраћенице.	21

АЗБУЧНИК

А	25	Н	81
Б	31	Њ	83
В	35	О	85
Г	39	П	89
Д	43	Р	95
Ђ	47	С	97
Е	49	Т	103
Ж	51	Ћ	105
З	53	У	107
И	57	Ф	109
Ј	61	Х	111
К	65	Ц	113
Л	71	Ч	115
Љ	75	џ	117
М	77	Ш	119

Још понешто о појединим врстама речи	121
Глаголи	121
Именице	122
Придеви	124
Предлози	125
Речи из страних језика написане ћирилицом	126
Називи модела аутомобила	126
Транскрипција назива фабрика и модела аутомобила	127
Писање скраћеница	128
Вербализоване скраћенице	128
Стране верзалне скраћенице	128
Опште, домаће, скраћенице	130
Сажете скраћенице	130
Мерне јединице	130
Интернационалне и прилагођене опште скраћенице	131
Изрази, фразе	132
Управни говор	137
Зависноупитне реченице	138
Коришћена и препоручена литература	139
Од школских скамија до Прометеја	140
Белешка о ауторки	143

ПРЕДГОВОР

Циљ овог малог приручника је да помогне свима који имају дилеме у говору и у писању. Административни стил (канцеларијски или пословни) мора бити кратак, јасан, недвосмислен, прецизан. Поред тога, писменост је и питање опште културе.

Током три деценије које сам провела читајући стотине писмених задатака некадашњих ђака Средње школе унутрашњих послова, припремајући школски лист „Млади полицајац“, пишући прилоге за сајт Центра за основну полицијску обуку, лекторишући приручнике, дописе, извештаје и писмена, разговарајући са колегиницама, колегама, ђацима, полазницима и полицијским службеницима, имала сам прилику да чујем и прочитам много занимљивих, лепих, сликовитих, али и погрешно употребљених речи и израза.

Овде су издвојени неки карактеристични примери код којих може бити двоумљења у писању или у говору. Надамо се да ће овај приручник, иако невелик, бар мало помоћи правилном и прецизном изражавању оних који се користе административним стилем књижевног језика, али и свима који овде пронађу неко ново зрно знања.

Сремска Каменица, новембар 2014.

Ј. О.

ПРЕДГОВОР ОБНОВЉЕНОМ ИЗДАЊУ

Током година које су протекле од прве верзије овог приручника правописна и граматичка правила нису се мењала. Ипак, како је језик жив и променљив, запажају се нове појаве за које настају нове речи и изрази па је потребно да се и о њима нешто каже.

Уз примере који су дефинисани граматичким и правописним правилима, овде се може пронаћи и понешто што је препоручљиво знати или је само занимљиво.

Време је одавно прегазило слику која представља полицајца као необразованог и неписменог. То потврђује и чињеница да су нам овај приручник тражили некадашњи ученици Средње школе унутрашњих послова у Сремској Каменици, који су сад полицајски службеници са дугогодишњим стажом, а неки су и на руководећим местима у служби.

Захваљујући њиховом интересовању, подршци и помоћи, ова обновљена и допуњена верзија биће и одштампана.

Нови Сад, јун 2023.

Ј. О.

* * *

С обзиром на то да је ово *језички приручник* намењен првенствено свима онима који се користе *административним стиллом* (као што су људи из полиције), а да га препоручујемо и *широј јавности*, било је потребно затражити оцену из сва три ова угла.

КРАТКО, ЈАСНО И ПОТРЕБНО

Читајући дело Јасне Обрадовић *Језичке раскрснице – ѿрејо-ручљиво за ѿлицајце, није забрањено за цивиле*, непрестано ми је кроз главу пролазила позната изрека из периода друге Југославије о радницима, сељацима и *ѿошћеној инћелијенцији*. На страну идеолошка позадина, у том изразу „поштена интелгенција“ као да је успео да се провуче наш ненадмудриви народни дух. Наиме, реч *инћелијенција* потиче од обележја за разабирање, повезивање гомиле сакупљених података, укратко за „читање између редова“, а уколико постоји неко ко тако нешто треба да ради поштено – то су чувари реда, полицајци. Но, први корак ка овом разлучивању јесте, симболично речено, „читање“ односно овладавање полицајаца граматичким и правописним правилима. И тај корак није ни изблиза лак као што се можда чини, јер наука о језику је необична воћка. Њу често људи посматрају као математику или какво друго егзактно знање, па се чуде што у граматички постоје онолики изузеци од правила. Са друге стране, баш правопис има ту несрећу да је неодвојив од политике, због чега је то језичко поље у ком срећемо највише лажних стручњака, и понекад се чини да је ова норма посве произвољна, без иоле дубље позадине. Истина је, међутим, да се иза сваког граматичког и правописног закона крије извесна логика, исконска, јасна и неумољива, а кривица није обичних људи, већ уопштено говорећи нас језикословаца што им ту логику најчешће не приближавамо довољно, чинећи све супротно. Овде то ипак није случај, као што није случај ни што се баш особа имена *Јасна* подухватила овог часног и пионирског подухвата да *објасни* младим (и оним мало

старијим) полицајцима како да проникну у тајне језика. Ако неко ово зна, онда је то моја маленкост: мене, данас доктора лингвистичких наука, у свет лингвистике увела је управо Јасна Обрадовић, откривши ми као десетогодишњаку свет наших падежа. Из те перспективе могу само да позавидим онима који ће преко овог приручника *Језичких раскрсница* начинити своје прве праве лингвистичке кораке, и постати, што да не, будући полицајци или сарадници органа реда као стручњаци за језик, тај вербализовани код људске душе.

Сам приручник подељен је на пет делова неједнаке дужине. Далеко највише простора у њему заузима *Азбучник*, својеврсни речник – како и сама ауторка истиче – појмова то јест речи и израза, као ознака тих појмова. Посматрамо ли језик као широко подручје подељено на фонетско, фонолошко, морфолошко, синтаксичко, семантичко и лексичко поље, и говоримо ли притом о једном речнику, тај први део би, номинално, требало да се претежно бави лексиком и семантиком. Међутим, предност овог азбучника у односу на већину осталих је најпре у томе што њега не сачињавају само речи, него и веће синтаксичке јединице, какве су синтагме (попут оних *јавни бележник* или *наведено лице*) и фраземе (попут *везано за* или *ићи кући*). Такође, свака јединица је поткрепљена конкретним примерима, па у овом делу књиге неизбежно срећемо и мноштво објашњења из домена гласовних промена односно фонетике, затим морфологије и творбе речи, као и синтаксе падежа или синтаксе реченице. На тај начин *Азбучник* заправо обухвата сва она лингвистичка поља која писана реч може обухватити, осим фонологије, наравно.

Остала поглавља *Језичких раскрсница* значајно су краћа, и у њима се оцртава оно што је, верујем, основни мотив писања овог дела: покушај да се по природи крут административни језички стил што више ослободи своје често сувишне окамењености.

Овај функционални језички стил јесте карактеристичан по томе што му циљ нису брзина и динамичност, него прецизност. Његова реченица је због тога неретко дугачка и сувопарна, пуна синтагми које су са становишта општења и разумевања непотребне. На пример, у њему се више но другде користе декомпоновани предикати (*да̄ӣи изјаву* уместо напосто *изјавӣӣи*, *водӣӣи разјовор* уместо *разјовара̄ӣи* итд.) и пасивне конструкције у којима се наглашава и агенс (*Пе̄ӣар Пе̄ӣровић је осуђен од с̄ӣране судије Марка Марковића* уместо *Пе̄ӣар Пе̄ӣровић је осуђен* или напосто *Судија Марко Марковић је осудио Пе̄ӣра Пе̄ӣровића*). Није реткост да „цивилу“ то јест обичном човеку треба „стручни преводилац“ да би растумачио административни језик, и зато на сусрет са судијом или сличним службеником обично и идемо у друштву правника. Међутим, полицајцу, као „теренском“ раднику, неретко уз поменути прецизност требају управо брзина и динамичност, када он нема времена за декомпоноване предикате, а уз то у већини случајева општи са обичним грађанима „без заказивања“, односно без присуства правних лица, па његов говор нужно мора да одликује и разумљивост. Отуд настаје својеврсни *полицејски дискурс* као подврста административног, али и разговорног (због те разумљивости), жаргона (полицајци треба да познају и специфичне жаргоне, рецимо онај затвореника), шифрираног (у домену државне безбедности) и неизбежног новинарског то јест јавног, наравно. Зато је нагласак у осталим деловима *Језичких раскрсница* управо на приказу и упрошћавању осталих елемената *полицејског дискурса*: жаргонских и иних израза, те скраћеница као својеврсних кодова. Основа за овај прометејски подухват, за ово ослобађање језика полицајца из окова окамењеног административног стила, јесте познавање елементарне граматике, због чега посебну важност поприма други део књиге *Још по нешто о појединим врстама речи*.

Ову књигу стога треба пажљиво читати од прве до последње странице.

Нови Сад, мај 2021.

Др Иван Димитријевић*

* Иван Димитријевић (1974) је средњошколско и факултетско образовање стекао у Новом Саду. Основне и магистарске студије завршио је на Филозофском факултету у Новом Саду, на Одсеку за српски језик и књижевност. Докторирао је са тезом „Вербализација концепта части и поштења у српском језику“.

Ради као лектор за српски језик на одељењу за Славистику у оквиру Факултета за стране језике и књижевности (Facoltà di Lingue e Letterature straniere) Универзитета у Торину. Аутор је неколико књига и преводаца са италијанског.

ПРИРУЧНИК ЗА СВАКИ ДАН

Језик је жива творевина – заједно са народима и културама, он настаје, развија се па и нестаје. Исто је и са језиком професије, односно са језиком науке и струке. Што је више професија, више је и језика струке, а тиме је више и дилема које настају у професионалној/службеној комуникацији.

Пред нама је текст којим се нуди решавање бројних свакодневних језичких дилема полицијске професије. Приручник „Језичке раскрснице – препоручљиво за полицајце, није забрањено за цивиле“ написала је Јасна Обрадовић, дугогодишња професорица српског језика и књижевности у Средњој школи унутрашњих послова, касније у Центру за основну полицијску обуку у Сремској Каменици. Част која ми је указана избором за рецензента приручника ме је усрећила вративши ме у школску клупу, али је истовремено у мени пробудила и трему и напетост коју сам имао пред почетак писмених задатака из српског језика. Иако ја пишем критику њеног приручника, професорица Јасна ће, као пре скоро тридесет година, опет читати мој текст и вероватно црвеним подвлачити грешке.

Као дугогодишњи професор безбедносних наука, а посебно Методологије научног истраживања безбедносних појава на Криминалистичко-полицијском универзитету и у више високошколских установа у земљи и у иностранству, посебну пажњу у раду са студентима посвећивао сам језику безбедносних наука. Наглашавајући студентима да није реч само о службеној писмености и естетици службеног поступања, упозоравао сам их на то да начин њиховог комуницирања мора бити кратак, јасан, прецизан, тачан и изговорен/написан тако да их слушалац/читалац разуме и да

недвосмислено схвати садржај и значење поруке коју одашиљу, јер последице неспоразума и неразумевања у професијама сектора безбедности могу бити кобне и непоправљиве.

У основи језика полицијске професије је књижевни – српски језик. Поред тога, њему су својствени извесни стручни термини, који се првенствено или доминантно, а некада и искључиво користе у оквиру полицијске професије/струке. Они су ексклузивитет полицијске професије, или су позајмљени из сродних професија. Даље, евидентна је и појава нових термина, који прате последње домете развоја науке и струке. Најзад, све чешће се термини из страних језика преводе, неретко и невешто, и постају део језичког корпуса професије. Све то ствара простор за бројне језичке дилеме.

С тим у вези, професорица Јасна Обрадовић је на систематичан, јасан и недвосмислен, а често и на духовит начин, приказала најчешће језичке дилеме полицијске професије.

Структурно, поред предговора, пописа скраћеница и списка коришћене литературе, приручник се састоји из шест делова. У првом делу: „Азбучник“ налази се листа термина који се најчешће неправилно користе у раду полицијских службеника, како приликом конверзације, тако и приликом писања службених докумената. У овом делу табеларно, у три колоне, упоредо су приказани „проблематични“ појмови, речи и изрази; тумачење тих појмова, речи и израза са примерима њиховог правилног и погрешног коришћења.

У другом делу, насловљеном: „Још понешто о појединим врстама речи“, објашњени су начини правилне употребе глагола, именица, придева и предлога у језику полицијске професије.

Трећи део: „Речи из страних језика написане ћирилицом“ посвећен је правилима писања туђих властитих имена у нашем стандардном језику, писања назива модела аутомобила и транскрипција назива модела аутомобила.

У делу: „Писање скраћеница“ наведена су правила писања вербализованих скраћеница, страних верзалних скраћеница, општих домаћих скраћеница, сажетих скраћеница, мерних јединица, интернационалних и прилагођених општих скраћеница.

Пети део насловљен је: „Изрази, фразе...“ У њему је приказана упоредна уобичајена, свакодневна употреба појединих фраза и израза и начин њихове правилне употребе.

Најзад, у шестом делу: „Управни говор“, објашњена је правилна употреба изјавних, упитних и зависноупитних реченица.

Попис коришћене литературе садржи четрнаест референтних извора.

И поред дугогодишњег искуства у високом образовању и у научноистраживачком раду, читајући овај приручник, затекох себе више пута у дилеми о правилном коришћењу појединих термина, фраза и израза. Стога, на бази личног искуства, овај приручник могу да препоручим не само младима који су се одлучили за полицијску обуку – ђацима и студентима, полазницима различитих курсева, већ и активним полицијским службеницима, али и наставном особљу које и обучава будуће полицајце, а и само се континуирано едукује. У највеће опасности полицијске професије свакако спадају и рутина у раду и некритичко преузимање модела рада старијих колега, што обухвата и стилове комуницирања и израде службених писмена. Зablуда по којој ће се „оно што је пропуштено у образовању и током обуке надоместити учењем на терену“ много је пута довела до страшних последица. У полицијској професији су опасна и неразумевања приликом комуницирања, као и неправилно евидентирање резултата полицијског рада.

Прво упознавање са полицијском професијом полазника Средње школе унутрашњих послова традиционално се састојало у њиховом упознавању са појмом „полицајац“: „Полицајац није

обичан грађанин. То је униформисани припадник Министарства унутрашњих послова Републике Србије, који обавља послове безбедности, у чијем се присуству грађани осећају безбедно – јер је ту неко ко ће заштитити њихову личну и имовинску сигурност, а криминалци се осећају небезбедно – јер је ту неко ко ће их осујетити у њиховим незаконитим намерама. Полицајац мора да има чисте руке, топло срце и хладну главу“.

Овој традиционалној, дескриптивној дефиницији могли бисмо додати још и да савремен полицајац у склопу стручног образовања мора имати и *службену њисменосћ*, односно *комуникационе вешћине*, тако да његове речи, намере и поступци буду јасни свима са којима комуницира. То ће допринети безбедности грађана и унапређењу односа са полицијом, смањењу притужби на поступање полицијских службеника, онемогућавању криминалцима да пронађу „рупе у закону“ које су направљене неправилном полицијском комуникацијом, повећању ефикасности рада тужилаштва и судова. У томе ће нам несумњиво много помоћи и приручник „Језичке раскрснице – препоручљиво за полицајце, није забрањено за цивиле“, наше омиљене професорице Јасне Обрадовић. Зато га срдечно препоручујем за публикување, а још срдачније за свакодневну употребу.

У Београду, фебруар 2022.

Проф. др Саша Мијалковић*

* Саша Мијалковић (1978) завршио је основну школу у родном Пироту, а СШУП у Сремској Каменици. За остварене резултате награђен је двема Вуковим дипломама. Уз рад у Секретаријату унутрашњих послова у Пироту, наставио је школовање на Полицијској академији (ПА) у Београду. Од 2001. предаје на Катедри безбедносних наука. У оквиру европског програма Еразмус+ одржао је предавања на основним, мастер и докторским студијама више престижних високошколских установа у земљи и иностранству. Самостално или у коауторству објавио је око 230 радова, претежно из области националне безбедности.

КОРИСНО И ЗАНИМЉИВО

Људске заједнице не постоје ако нема споразумевања а оно је основна функција језика. Истовремено, језик је повезан са умним и друштвеним животом појединца. Постоји разлика између језика којим се служи већина у свакодневном говору и књижевног језика, док се стандардни језик дефинише као нормирани облик који у цивилизованој заједници служи у јавном општењу – у школи, администрацији, науци, средствима масовне комуникације чија је норма утврђена у граматикама, правопису и речницима. У свакодневици одступање од норме је често што је разумљиво с обзиром на то да говорници једног језика утичу и на његов развој, али и на „кварење“ најчешће због непознавања и недоумица у вези са применом стандардног језика, поготово у појединим професијама.

Приручник „Језичке раскрснице – препоручљиво за полицајце, није забрањено за цивиле“ ауторке Јасне Обрадовић, нуди решења за многобројне недоумице савремених говорника српског језика, не само полицијских службеника. Поверење које ми је указано избором за рецензенткињу понукало ме је на размишљања о значају правилне употребе језика за споразумевање. Као радио новинарка свакодневно сам бринула како ћу нешто написати, изговорити и да ли ће моји слушаоци разумети информације које им саопштавам. О језику сам бринула и док сам обављала функцију у независној институцији када сам комуницирала са грађанима, са једне и са администрацијом и институцијама са друге стране. Велику пажњу сам посвећивала јасноћи излагања, конструкцији реченице, највероватније

под утицајем правила које сам на почетку новинарске каријере усвојила – да језик радија мора бити сажет, разумљив, недвосмислен, без сувишних речи и осталих изражајних средстава који могу да отежају разумљивост.

Нека од наведених правила требало би примењивати и у јавној администрацији или полицији којима су својствени различити стручни термини. Као новинарка, али и на месту заменице у институцији Покрајински омбудсман, приликом читања службених саопштења, често сам морала да у колоплету дугих реченица разлучим шта поручују званичници и јавне службе. Било је то својеврсно дешифровање порука да би се дошло до суштине коју јаснијим и разумљивијим језиком треба да пренесем слушању или грађанима.

На основу свог искуства, приручник препоручујем, не само полицијским службеницима или онима који то намеравају да постану него и другим професијама, пре свега државној администрацији. Приручник је систематичан и јасан, зачињен духовитим приказима језичких недоумица полицијских службеника чије речи, намере и поступци морају бити јасни грађанима и грађанкама, а то је услов за разумевање и поверење.

Приручник „Језичке раскрснице – препоручљиво за полицајце, није забрањено за цивиле“ Јасне Обрадовић препоручујем за објављивање и свакако за свакодневну употребу.

У Новом Саду, децембар 2023.

Даница Тодоров*

* Даница Тодоров (1954) завршила је основну школу у родном Зрењанину, гимназију је похађала у Зрењанину и у Новом Саду где је 1978. године дипломирала на одсеку Југословенске књижевности Филозофског факултета. Већи део професионалног живота провела је као новинарка у Радио Новом Саду. У два мандата од 2004. до 2016. године обављала је функцију заменице за равноправност полова у институцији Покрајинског заштитника грађана – омбудсмана.